

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАРОДНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Народна художня творчість – виразник душі народу, генофонд його культури. Це невичерпне джерело для професійного мистецтва та фахової підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, яке шукає в ньому стилістичні ознаки національної художньої мови, засіб естетичного і патріотичного виховання молоді. Народна художня творчість безпосередньо пов'язана з природою, включає традиції, народність, сучасність, мистецтво майстра тощо [6].

В Оксфордській ілюстрованій енциклопедії, (у п'ятому томі «Мистецтво»), поняття «народна художня творчість» тлумачиться як «термін, який відноситься до предметів і прикрас, виготовлених в традиційній манері умільців, зазвичай тих, які не мають художньої освіти і які належать до художньої групи. До виробів народної художньої творчості включають як предмети повсякденного попиту, так і предмети, призначені для особливих випадків у житті людини» [4, с. 340].

У визначенні, поданому в «Популярній художній енциклопедії», «народно-художня творчість» визначається як «народне мистецтво», «художня творчість» як діяльність трудового народу в архітектурі, образотворчому мистецтві й дерев'яній архітектурі, домашній утварі, предметах побуту, одязі, тканині (килимах, мереживах, набійці), іграшці та ін. [7, с. 47-48].

Народна художня творчість має яскраво виражений національний характер. За своєю специфікою вона прикладна, тобто охоплює всі сторони матеріальної культури: ткання, різьблення і розпис по дереву, кераміку, скульптуру, ювелірну справу. Важливою особливістю народної художньої творчості є органічний зв'язок утилітарного і художнього початків. На ранніх стадіях розвитку людського суспільства все мистецтво було народним. Розподіл на професійне і народне мистецтво з'явився з розподілом праці. «На формування народної творчості великий вплив мала міфологія народів. Наявність у природі певних матеріалів (глини, каменя, різних порід дерев тощо) спонукала людину до творення» [5].

Найбільш давньою формою виробів художньої творчості був орнамент. В окремих орнаментальних мотивах, більшість з яких мали спочатку міфологічний сенс (велика богиня, дерево життя, птах, кінь та ін.), відображені риси первісної свідомості та магічного способу спілкування з природою. Народне коріння проступає також і в іграшці. Народна художня творчість не знає зміни стилів, але в її розвитку з'являються нові мотиви, змінюється ступінь стилізації та характер осмислення старого. Форма народної художньої творчості не закріплюється в підготовчій моделі або малюнку, а живе в свідомості та в руках майстра [1].

Джерелами вивчення народної художньої творчості на ранніх етапах історії були іконографічні, літописні, археологічні архівні матеріали, які у достатній кількості є в Україні. У працях дослідників другої половини XIX ст. Г. Маслової [2], Я. Прилипка [8], К. Матейко [3] та ін. вводиться новий фактичний матеріал та на основі порівняльно-етнографічного аналізу проводяться узагальнення щодо розвитку української народної художньої творчості.

Становлення народної художньої творчості в Україні безпосередньо пов'язане з розвитком культури європейських країн. Розвиток української народно-художньої творчості на всіх її етапах відбувався в тісному зв'язку з іншими культурами. Традиційне мистецтво розкриває глибинне коріння історії українського народу, пов'язане з старослов'янським періодом у житті України, особливо з найвищими досягненнями культури епохи Київської Русі.

Високий і всебічний розвиток народної художньої творчості в давній Русі створив той плідний ґрунт, на якому в наступний період зростає декоративно-прикладне мистецтво трьох братніх східнослов'янських народів – російського, українського та білоруського.

Народне декоративне мистецтво має багатовікову історію. Упродовж століть сотні тисяч майстрів творили речі, необхідні людям у побуті, зберігаючи народні традиції, матеріалізуючи естетичний і моральний ідеал українського народу.

У стародавні часи за рівнем розвитку народних ремесел як складові декоративного мистецтва оцінювався добробут держави і рівень культури окремого народу [1, с. 5]. Першими пам'ятками народного мистецтва є знахідки з палеолітичної Мізинської стоянки на Чернігівщині. Це прикрашені різьбленими геометричними мотивами вироби з іклів мамонта, орнаментовані фігурки, амулети. На знайдених у Києві та на Чернігівщині кістках мамонта вчені помітили вирізьблений геометричний орнамент – меандр, що пізніше набув поширення в мистецтві Стародавньої Греції. Це була творчість пращурів сучасних українців, які жили понад 75 тисяч років тому. В наступну неолітичну епоху розвивається керамічне, ткацьке, деревообробне ремесло, а разом з ним – різноманітна орнаментика. Багато матеріалу для вивчення мистецтва населення території сучасної України в бронзову епоху дають пам'ятки скіфів, грецьких колоній на півночі Чорноморського узбережжя, а також ранніх слов'янських племен.

В останні роки народна художня творчість набула більшої розкритості, збільшення діапазону тематики та художньо-композиційних рішень. Кожний народ пізнає себе через своє мистецтво. В Україні серед гілок духовної культури народне мистецтво завжди посідало особливе місце як чи не найголовніший спосіб буття та утвердження національної ідеї.

Різнманітні умови народної художньої творчості мають свою основу та проаналізовані в роботах В.С. Воронова і А.І. Некрасова, в останніх дослідженнях В.М. Василенка і М.А. Некрасової [5].

Народній художній творчості не дасть загинути, зійти з історичної сцени передусім її природа, її корінне положення в системі культури, в культурі

народу. Вони обумовлюють основні умови життєдоцільності народної художньої творчості.

Перша умова – природність, яка «виражається не тільки в тому, що народне рукоділля найближче стоїть до природного матеріалу, таким є дерево, рослинне волокно, глина, земляні фарби тощо, але і в функціонально-біологічній близькій природі людини. Такими є дерев'яна хата з її різьбою, домашні меблі, кухонний посуд, предмети ткацтва, одяг і подібне...» [8].

Друга умова – це колективність. Звичайно, не в розумінні, що одну річ виготовляє декілька майстрів, а в самостійності життя роботи, психології творчого сприйняття і творчих прийомів майстрів. «Все це обумовлене однаковою залежністю від природи, закони якої людина не може змінити» [8].

Третя умова народного мистецтва – це ідеалістичність образності. Знову ж в тому розумінні, що «майстер прагне створити щось ідеальне по досконалості образу, наприклад, людини, тварини, рослини, в розумінні відтворення ідеї образу. Не конкретної природної відносності образу, що привело б до натуралізму ідеї образу: ідеї людини, ідеї коня, ідеї квітки, а ідея образу немає індивідуальних рис (що витікає із колективності творчої свідомості), тому вона об'єктивна і тому ж вона канонічна» [1, с. 8]

Так умови народної художньої творчості визначають його структурну природу, але їх недостатньо для визначення його функціональної природи. Для цього потрібно ввести четверту умову – традиційність. Вона впливає із попередніх трьох умов та може бути зведена до своєрідної формули $H = C + T / M$, де H – народна художня творчість, C – сучасність, T – традиція, а знаменник M означає мистецтво майстра. Від зміни кількісних значень правої частини формули буде залежати, чи маємо ми справу з народним художнім мистецтвом (тобто традиційне мистецтво), чи з якимось із видів його трансформації. Якщо традиція (величина T) знижується до нульового значення, то перед нами один з видів художньої самодіяльності, в якій проблема традицій, як відомо, не стоїть на першому місці. Зміна величини M , тобто майстерності, буде означати ступінь професіоналізму.

У разі порушення величини T (традиції) одразу видно, в який бік художня самодіяльність має відхилення.

З огляду на умови життєдайності народної художньої творчості та усіх її складових – народне мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво та ін., сучасне мистецтвознавство розглядає народну художню творчість чи етапи розвитку українського мистецтва. Принципи, засоби його творення, функціонування дають можливість умовно поділити його на три типи:

- мистецтво, створене в межах організаційно-виробничих систем;
- мистецтво, створюване поза межами будь-яких організаційно-виробничих систем, творці якого перебувають поза сферою будь-яких організацій і установ культури, творчих спілок;
- мистецтво, творці якого об'єднані навколо певних організацій і установ культури.

У такому сенсі мистецтво, народна художня творчість є могутнім джерелом збагачення національної культури у різних формах її виявлення.

Цікаві організаційні форми демонструють митці Житомирської області. Тут при обласному Фонді культури, а також на базі навчальних закладів різних рівнів створені і з успіхом діють багато об'єднань народних майстрів та творчої молоді. Наведемо лише деякі з них: асоціація майстрів народної творчості та ремесел «Берегиня», м. Житомир; Міжнародна асоціація вишивки «Срібна нитка», м. Житомир; Овруцька районна Мала академія народних мистецтв та ремесел художньої обробки дерева та соломки, м. Овруч; Мала академія «Витинанка» на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка; Мала академія «Червона калина» художньої вишивки та бісероплетіння при Житомирському Центрі творчості дітей та молоді; Мала академія писанкарства «Лелеченька» при СШ № 28 м. Житомир.

Якщо детально проаналізувати зміст роботи кожного осередка, то вимальовується розгалужена їх мережа, метою якої є відродження старовинних і напівзабутих ремесел. Народна художня творчість, як і національна мова, є однією із умов існування народу. Найхарактернішою рисою сьогодення є значний інтерес різних верств населення до фольклору, національних мотивів у різних видах мистецтва. Оновлення суспільства, становлення незалежної держави базується на піднесенні громадської та національної самосвідомості народу.

Література

1. *Данченко О. С.* Невмируще джерело: Бесіди про українське народне мистецтво. – К.: Мистецтво, 1975. – 190 с.
2. *Маслова Г. С.* Народная одежда русских, украинцев и белорусов в XX в. // Восточнослав. этногр. сб. – М., 1956. – С. 16-20.
3. *Матейко К.* Одяг // Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. – Львів, 1969. – 340 с.
4. Оксфордская иллюстрированная энциклопедия. В 9 т. Т. 5. Искусство. Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, Весь мир, 2001. – 480 с.
5. *Некрасова М. А.* Народное искусство как часть культуры. – М.: Изобразительное искусство, 1983. – С. 344.
6. *Отич О.* Мистецька освіта як складова система неперервної професійної освіти // Професійна освіта: педагогіка і психологія / За ред. І. Зязюна, Н. Ничкало, Т. Левицького, Ю. Вільш. – Ченстохова; – К., 2003. – С. 170.
7. Популярная художественная энциклопедия: Архитектура. Живопись. Скульптура. Графика. Декоративное искусство / Гл. ред. В. М. Полевой; ред. кол.: В. Ф. Маркузон, Д. В. Сарабьянов, В. Д. Синюков (зам. гл. ред.). – М.: Сов. энциклопедия, 1986. – Кн. II. М – Я. – 432 с.
8. *Прилипко Я. П.* Етнокультурні зв'язки болгар і східних слов'ян. – К., 1963. – 250 с.

О. Поддубная

**ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ НАРОДНОГО
ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТВОРЧЕСТВА В ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЯ
ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА**

Резюме

В статье проанализированы основные тенденции развития народного художественного творчества, теоретически обоснованы основные законы природы народного творчества.

O. Piddubna

**THE MAIN TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF FOLK ARTISTIC
CREATIVENESS AT THE TRAINING OF GRAPHIC**

Summary

In the article the author analyses the main tendencies of development of folk artistic creativeness, represents the main laws of folk creativeness' nature, principles, facilities, are grounded.